

Jurij Auer*

Josip Kobal in njegov pomen za izobraževanje slepih otrok

Josip Kobal and his importance to the education of blind children

Izvleček

Današnji čas narekuje spremembe na področju vzgoje in izobraževanja. Zato je pomembno spoznati tudi za danes sodobne namere nekaterih pedagogov. Josip Kobal je nedvomno med tistimi, ki je postavil temelje sodobnejše doktrine izobraževanja slepih in slabovidnih otrok. Ena njegovih največjih odlik je zahteva po izobraževanju učiteljev za delo s slepimi učenci ter priprava ločenih navodil za poučevanje slepih otrok za učitelje in starše.

Abstract

Present conditions dictate changes in education. This is why it is important to learn about the intentions of some teachers in the past that are still relevant today. Josip Kobal was undoubtedly among those who created the foundations of the more modern doctrine of educating blind and visually-impaired children. One of his most important contributions is the demand for the special education of teachers working with blind children and the preparation of separate guidelines for both teachers and parents relating to the teaching of blind children.

Opis obdobja in populacije

Kobal je deloval v obdobju po prvi svetovni vojni, ko se je veliko število nekdanjih vojakov, oslepelih zaradi vojnega delovanja, vračalo domov. Slovenija je v tem obdobju pripadala Kraljevini SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev). Povečano število slepih vojakov do konca prve svetovne vojne je bilo povod, da so se zadeve v zvezi s tem vprašanjem začele urejati. S prvo Narodno vlado leta 1918 je bilo namreč ustanovljeno poverjeništvo za socialno skrbstvo ter kuratorij za oskrbo slepcev. Predsedoval mu je dr. Mavricij Rus, ki je najel zavetišče Kranjske hranilnice na Vodmatu v Ljubljani. S tem se je na ozemlju Slovenije postopoma začela organizirana skrb za slepe in slabovidne osebe. Poslopje je bilo v vseh pogledih primerno in po zaslugi učitelja Božidarja Betrianija in učiteljice Minke Skaberne je v Zavodu začela delovati dvorazredna osnovna šola in delavnica za pletarstvo in ščetarstvo. V duhu napredka in strokovnosti je kuratorij za oskrbo slepih v Ljubljani poverjeništvo za socialo zaprosil, da zagoto-

* Jurij Auer, univ. dipl. zgodovinar in hispanist, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana, e-pošta: jurij.auer@gmail.com

vi ustrezno vodenje šole, oziroma, kot je navedeno, *strokovno usposobljen upravitelj* (Kobal, 1921, 198).

V Popotniku (1933–1934, 139) Kobal navaja, da je vojna zapustila 73 popolnoma slepih vojnih invalidov iz nekdanje dežele Kranjske. V drugem viru, tudi v Popotniku (1921, 197), v članku »Zavodi za slepce« navaja, da statistika iz leta 1910 na bivšem Kranjskem predstavlja 342 slepih, med temi 57 za šolo primernih otrok. Ocenjuje se, da je Slovenija leta 1910 imela 700 slepih, od tega 110 primernih za šolo. Kljub vsem tem dejstvom stara avstrijska država ni za te otroke naredila slovenske šole. Slovenske slepe otroke je pošiljala v nemške zavode, kjer so se izobraževali v nemškem jeziku. Zaradi krajevne oddaljenosti in majhnih možnosti obiskovanja so starši slepe otroke obdržali doma. Takšna praksa je puščala otroke socialno izolirane in neizobražene.

*Josip Kobal 1882–1964.
(Zasebni arhiv)*

Življenjska pot Josipa Kobala

Kobal se je rodil 28. marca 1882 na Planini pri Vipavi, umrl pa 16. marca 1964 v Ljubljani. Kot učitelj je pred odhodom v Ljubljano leta 1920 poučeval v Premu pri Ilirski Bistrici, v Dolenji vasi pri Senožečah in v Grahovem pri Cerknici. Poleg dela, ki je povezano s šolanjem slepih otrok in razvojem sodobne didaktike in metodike za slepe otroke, je imel tudi izredne organizacijske sposobnosti.

Preselitvi zavoda v Kočevje junija 1922 je odločno nasprotoval. Po tem dogodku je bil imenovan za upravitelja centralnega šolskega vrta v Ljubljani in to delo je opravljal do upokojitve.

Po osnovni izobrazbi je bil učitelj, učiteljske je končal leta 1901 v Ljubljani. Njegovo zanimanje za slepe se je pojavilo, ko je bil v Uradnem listu št. 150 leta 1919 objavljen razpis za mesto upravitelja Zavoda za slepe, ki je bil takrat v pristojnosti »poverjenišтва za socialo«. Na to delovno mesto se je poleg njega prijavil še Mirko Dremelj. Kot izbrani kandidat je Kobal mesto upravitelja nastopil 1. decembra 1920. Od Pokrajinske uprave, poverjenišтва za socialno skrbstvo v Ljubljani, je dobil dekret P. št. 718/21 z dne 31. 8. 1921. Kobal se je z veliko vnemo in odgovornostjo lotil svoje nove naloge. Želel si je oblikovati sodobno šolo za slepe v Sloveniji (Mlekuž, 1969, 37).

Šola za slepe otroke v Kočevju. (Zasebni arhiv)

Takratne oblasti so se dobro zavedale pomembnosti delovnega mesta ravnatelja in pomanjkanja znanja o poučevanju slepih otrok, zato so mu najprej odredile obvezne hospitacije v Zavodu v Ljubljani, ki so trajale od 1. 12. 1920 do 4. 3. 1921. Kobal je tako hospitiral v dveh razredih in delavnicah. Tudi sam si je želel pridobiti čim več praktičnega, teoretičnega in administrativnega znanja o sestavi in delovanju Zavoda.

Po končanih hospitacijah so ga poslali na študijsko potovanje v tujino. V Linzu je pred državno komisijo opravil strokovni izpit 17. novembra 1922. Študijsko potovanje je trajalo tri mesece, od 4. marca do 12. junija 1922. V tem času je obiskal priznane zavode in institucije v Avstriji, Nemčiji in na Češkem, ki so bile kakorkoli povezane z izobraževanjem slepih.

Na Dunaju je razen v državnem Zavodu za slepe hospitiral še na Pedagoški akademiji pri prof. Burklenu, na Deželnem zavodu za slepe v Pukersdorfu pri Dunaju, kjer se je posebej zanimal za delavnice in možnosti nadaljnjega šolanja slepih. V Pragi je obiskal Klarov zavod za slepe. Posebej zanimivo je poudariti, da je v Pragi izvedel, da v Nemčiji izvajajo posebne tečaje za tiste učitelje, ki poučujejo slepe učence.

To spoznanje ga je vodilo v Berlin, da obiše tečaj za učitelje slepih in se seznani z metodo poučevanja gluho-slepih otrok. Skupaj z ostalimi tečajniki si je ogledal tovarno Siemens Schuckert, kjer so zaposlovali okoli 200 slepih odraslih. Zapisal je, da je večina teh delavcev zaslužila več kot njihovi videči tovariši (Kobal, 1921, 199). Za njegove nadaljnje poteze je bil odločilen ogled lokalnega zavoda za slepe v Hannovru. Zavod je deloval po starostnih stopnjah – predšolski oddelek, osnovna šola, ločeni domovi za bivanje za starejše in mlajše dečke in deklice. Ustanova je naredila nanj velik vtis tudi zaradi reda in urejenosti prostorov. Po vrnitvi domov si je ogledal še ustroj zavoda v Zemunu (od 24. do 26. oktobra 1921). O svojem študijskem potovanju je obširno pisal v Popotniku v članku »Zavodi za slepce«.

Po nastopu ravnateljskega mesta so se v Zavodu za slepe kmalu začeli spori z nazadnjaškimi silami, ki so nasprotovale naprednim idejam Josipa Kobala. Kobal je bil vizionar, naprednega mišljenja in socialno čuteč ter izredno delaven; želel je postaviti in uveljavljati moderno šolo za slepe otroke. Zaradi tega je kmalu po nastopu mandata postal tarča redovniškega dela osebja. Podrobna dogajanja odstranitve Josipa Kobala z mesta upravitelja niso predmet tega prispevka.

Pomen pedagoškega dela Josipa Kobala za izobraževanje slepih otrok

Opus člankov Josipa Kobala o slepih in njihovem poučevanju obsega več temeljnih del, vendar je glavnina iz časovnega razdobja od 1921. do 1934. leta. Največ je objavljal v Popotniku, ki je bil pedagoški in znanstveni list. Izdajalo ga je takratno »Udruženje jugoslovanskega učiteljstva«, poverjeništvo za Ljubljano.

Odmevnejši članek v Popotniku iz leta 1921 nosi naslov *Zavodi za slepce*. V njem natanko opisuje svojo trimesečno študijsko pot (Kobal, 1921, 197–204). Ob koncu članka pa povzema pomembne ugotovitve o zavodih:

- Kjer je medicinska fakulteta, deluje še očesna klinika in ima na zavodih za slepe dovolj dela.
- Univerze smatrajo zavode za slepe za kulturno torišče in področje, kjer se testirajo nove pedagoške in psihološke metode in fiziologija.
- Učiteljišča imajo nalogo vzbuditi zanimanje bodočih učiteljev za slepe otroke, in sicer s pomočjo predavanj in hospitacij v zavodih za slepe.
- V glavnih mestih so na voljo okulisti, zato je dolžnost vsakega vzgojitelja, da skrbi, da se pri otroku ohrani še tako majhen ostanek vida.
- V kolikor imajo slepi otroci veselje do glasbe, jim je potrebno zagotoviti sposobne glasbene učitelje. Glasba mehča duh in vzpodbuja estetsko čustvovanje.
- Nadarjeni slepi otroci so se sposobni izobraževati v glasbenih šolah. Slepi učitelji glasbe niso redki.
- V mestih, kjer je možnosti več, naj bi učenci obiskovali različne koncerte, sami prirejali koncerte, saj je v večjih središčih za obisk tovrstnih prireditev več posluha.
- Zavodi za slepe imajo v svojem sklopu tudi delavnico. Zato naj bi zraven delavnice imeli še *prodajni lokal*, kjer ponujajo svoje izdelke in zagotavljajo popravila.
- Le velika mesta lahko slepim ponudijo dovolj vzpodbud, zato take ustanove ne sodijo v manjše kraje.

Iz zgoraj navedenih Kobalovih ugotovitev lahko vidimo, da so smernice za delo s slepimi otroki aktualne še danes.

Drugi pomembnejši članek je bil objavljen v zaporednih številkah Popotnika letnika 1933/1934 pod naslovom: »Odlomki o slepstvu in o pouku slepih otrok«. Članek je Kobal razdelil v pet delov:

- pojem slepote,
- vzroki in posledice slepote,

Slepi otroci v okolici Kočevja. (Zasebni arhiv)

- zgodovinski podatki o vzgoji slepih,
- razvoj točkopisa,
- naloga učiteljstva osnovne šole.

Za današnjo pedagoško prakso je pomemben drugi del članka, »Odlomki o slepstvu in o pouku slepih otrok«, poglavje: Naloga učiteljstva osnovne šole (Kobal, 1933/34, 206–208).

V razpravi navaja, da so potrebna posebna *navodila za starše*, ki imajo slepega otroka. Učitelj je prvi, ki jim mora to povedati, »zato mora vsak učitelj poznati vsaj osnovna, najvažnejša pravila vzgoje slepih otrok«. Ob tem opozarja na članek Viktorja Bežka: »Vzgoja slepcev«, kjer navaja, da mnogi starši zadržujejo otroka v sobi in so do njega preveč ustrezljivi.

Kobal kot prvo trdi, da se mora slep otrok že zgodaj naučiti *primerno gibati*. To pomeni, da se sam oblači, slači, pije. Na ta način se mu zbudi želja po gibanju. Posebej so pomembne vaje z rokami in prsti, s njimi doseže mišičnost, gibkost in gibljivost prstov. To je pomembno za kasnejše življenje, pri opravljanju poklica in uporabi glasbenega instrumenta.

Za slepega otroka je kot drugo pomembno *poslušanje različnih zvokov iz narave in predmetov*. Starši naj ga učijo poslušanja v odprtem in zaprtem prostoru. V dru-

žinskem življenju ima slepi otrok veliko možnosti spoznati, kaj je dopustno oziroma slabo. Na ta način se razvija *etično čustvovanje*.

Nasploh priporoča vključitev slepega otroka v vrtec, če so za to možnosti. Kobal sicer podpira vključitev slepega otroka v zavod, saj tam delo poteka sistematično. Kadar takih možnosti ni, naj bi bil učitelj tisti, ki starše prepriča, da naj se otrok vključi v običajno šolo. Otrok bo na ta način pridobil nekaj elementarnega znanja in se navadil na red in disciplino.

V navodilih za učence v osnovni šoli (Kobal, 1933/34, 208) kot prvo navaja, da upravitelj šole obvesti krajevni organ, da imajo v šoli slepega učenca. Dolžnost razrednika je, da učence pripravi na sprejem slepega učenca. Razloži jim primerno vedenje do njega in oblike pomoči. Razrednik naj bi bil izkušen učitelj z veliko empatije. Slepemu učencu naj bi učitelj določil mesto blizu vrat in to po možnosti v prvi klopi. Njegov сосед naj bo učenec mirnega vedenja in tihega značaja. Ko se učenec navadi na razred, naj ga učitelj postopno vodi po ostalih prostorih šole, vse naj bi spoznaval z otipavanjem. Učitelj naj bo predvsem pozoren na *držanje učenčevega trupa* tako pri sedenju kot hoji. Kot zadnje navaja Kobal urjenje voha in okusa, kar omogočajo vsi predmeti v osnovni šoli.

Sklepna misel

Kobalovo publicistično delo v povezavi s slepimi je dokaj obširno. Znanje je širil na različnih posvetih učiteljev. Poznano gradivo je bilo: *Nekaj smernic, ki naj jih pozna osnovnošolski učitelj o pouku slepih*, izdelal je osnovna navodila za delo staršev s slepim otrokom in vseh učiteljev v osnovni šoli. Prav to je dragocenost njegovega dela, saj se tej tematiki tudi danes namenja posebno pozornost. Zagovarjal je stališče, da bi morali vsi učitelji obiskovati *tečaje za poučevanje slepih učencev*. Zato je takratnemu socialnemu skrbstvu podal zahtevo, da morajo biti na vseh učiteljskih šolah uvedena metodika o poučevanju slepih otrok.

Poleg omenjenega je sestavil *prvi slovenski abecednik za slepe*. Uporabil je znake za palatalne glasove (st, št, šč) in tako izpopolnil Braillovo vrstico za slepe v slovenskem jeziku. »Početnico«, kot so imenovali ta priročnik, je leta 1923 potrdil Oddelek za uk in bogočastje višje pokrajinske uprave za Slovenijo, oddelek za osnovno šolo.

Njegovo pomembno delo je bilo *urejanje čitank za slepe* za 2., 3., 4., 5., 6., 7. in 8. šolsko leto, saj Zavod za slepe do takrat tega ni imel. Postavil je tudi temelje za *poklicno kvalifikacijo slepih učencev*, saj je pripravil učni načrt, ki je v celoti ustrezal življenjskim potrebam slepih.

Kobal je svoje strokovno navdušenje črpal iz študijskega potovanja, študija tuje literature, izkušenj iz pedagoške prakse in ljubezni do slepih otrok. Veljal je za izredno delavnega, tihega in skromnega človeka, ki je zastavljene cilje tudi dosegel. Od tujih avtorjev mu je bil blizu rek: »Čez jarek, ki ga otrok lahko preskoči iz lastne moči, ga ne smeš vzdigniti« (Dittes).

Viri in literatura

Mlekuž, V.: Josip Kobal in njegovo delo v Zavodu za slepo mladino, *Svetloba izpodriva temo*. Zbornik slepih Slovenije, Ljubljana, 1969.

Kobal, J.: Zavodi za slepce, *Popotnik* 42, 1921.

Kobal, J.: Odlomki o slepstvu in o pouku slepih otrok, *Popotnik* 55, 1933–1934.

Zusammenfassung

Josip Kobal und seine Bedeutung für die Ausbildung der blinden Kinder

Jurij Auer

Die moderne Zeit erfordert Veränderungen auf dem Gebiet der Erziehung und Bildung. Aus diesem Grund ist es wichtig, die auch noch für die heutigen Verhältnisse aktuellen Vorsätze einiger Pädagogen kennenzulernen und Josip Kobal ist zweifelsohne einer derjenigen, die die Grundlagen der moderneren Doktrin für die Ausbildung der blinden und sehbehinderten Kinder setzte. Einer seiner größten Verdienste ist die Forderung nach Lehrerbildung im Bereich ihrer Tätigkeit mit blinden Kindern und die Vorbereitung getrennter Anweisungen für das Unterrichten blinder Kinder für Lehrer und Eltern.

Kobals publizistische Arbeit in Verbindung mit Blinden ist ziemlich umfangreich. Die Kenntnisse verbreitete er auf verschiedenen Lehrerkonferenzen. In seiner bekannten Publikation Einige Richtlinien, die der Grundschullehrer über das Unterrichten der Blinden kennen sollte konzipierte er die grundlegenden Anweisungen für die Arbeit der Eltern und aller Grundschullehrer mit blinden Kindern. Er vertrat die Ansicht, dass alle Lehrer an spezialisierten Kursen für das Unterrichten blinder Kinder teilnehmen sollten. Deshalb wendete er sich an das damalige Sozialamt mit der Forderung, dass sämtliche Lehrerschulen die Methodik des Unterrichtens der blinden Kinder einführen sollten. Außerdem verfasste er das erste slowenische Abecedarium für die Blinden („Početnica“, 1923). Er verwendete die Zeichen für die palatalen Laute: st (st), št (scht) und šč (tschsch) und vervollständigte somit die Braillezeile für Blinde in slowenischer Sprache. Seine bedeutende Arbeit war die Herausgabe der Lesebücher für Blinde. Er setzte auch die Grundlagen für die berufliche Qualifizierung der blinden Schüler, indem er einen Lehrplan erstellte, der vollkommen auf die Bedürfnissen der Blinden abgestimmt war.